

Література

1. Булигін С. Ю. Регламентация технологического навантаження земельних ресурсів / С. Ю. Булигін // Землевпорядний вісник. – 2003. – № 2. – С. 9-12.
2. Канаш О. П. Консервация деградированных и малопродуктивных земель как система заходів з ренатуралізації довкілля / О. П. Канаш, І. Я. Кофман // Агрохімія і ґрунтознавство. – 1998. – Спец. Випуск 4 (2). – С. 10-12.
3. Козлов Н. В. Современные причины деградации и агроэкологическое состояние пахотных земель Украины / Н. В. Козлов, Н. В. Палапа // Современные проблемы охраны земель: материалы Междунар. науч.- практич. конф. – К.: СОПС Украины НАН Украины, 1997. – № 12. – С. 86-88.
4. Концепція сталого розвитку України // Світ. – 1997. – №12. – С. 5-7.
5. Кривов В. М. Формування території новостворених землеволодінь і землекористувань та їх агроекологічне облаштування // Матеріали міжнародної конференції: Землевпорядна освіта, наука та виробництво: сьогодні та перспективи очима молодих вчених (25 лют. 2003р.). / В. М. Кривов. – Київ : ТОВ ЦЗРУ. – 31-41 с.
6. Медведєв В.В. Сучасний стан земель України і заходи для його поліпшення / В.В. Медведєв, С.Ю. Булигін, Т.М. Лактіонова // Вісник аграрної науки. – 1996. – №12. – С. 5-13.
7. Новаковський Л. Я. Консервация деградированных и малопродуктивных орних земель України / Л. Я. Новаковський, О. П. Канаш, В. О. Леонець // Вісник аграрної науки. – 2000. - №11. – С. 54-59.
8. Сайко В. Ф. Рациональное использование земельного фонда Украины / В. Ф. Сайко // Аграрна наука. – 1997. – №3. – С. 18-20.
9. Тараріко О. Г. Біологізація та екологізація ґрунтозахисного землеробства / О. Г. Тараріко // Вісник аграрної науки. – 1999. – № 10. – С. 5-9.
10. Экологическая оптимизация агроландшафтов. – М. : Наука, 1987. – 240с.

Гавришків І.Р.,
к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Тернопільського національного економічного університету

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ: АРГУМЕНТИ «ЗА» І «ПРОТИ»

Постановка проблеми. Спеціальні (вільні) економічні зони (ВЕЗ) - один з інструментів стимулювання міжнародного економічного співробітництва на основі залучення іноземних інвестицій. Крім того, у поєднанні з іншими елементами загальної стратегії економічного розвитку країни, ВЕЗ спроможні забезпечити активізацію підприємницької діяльності, залучення нових технологій, розвиток ринкових методів господарювання. Приклади багатьох країн показують, що вільні економічні зони (ВЕЗ) можуть бути ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності країни. З тих пір, як пільги в ВЕЗ в Україні були скасовані, велося багато дискусій відносно їх поновлення, а у зв'язку з масштабними проектами реформ, тема стала ще більш актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичного і прикладного механізму становлення і розвитку вільних економічних зон знайшли відображення у працях українських та закордонних дослідників, зокрема таких, як: Авдокушина Є.Ф., Данько Т.П., Ігнатова В.Г., Замошніков М. О., Климко С., Костусев О., Кухарська Н. О., Лушкін В. А. та інші.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування мотивів та важелів створення ВЕЗ, переваг та недоліків відновлення їх функціонування в умовах виходу з кризи в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вільна економічна зона (ВЕЗ) – це територія в прикордонних або інших регіонах країни, яка має особливий юридичний та митно-економічний статус. Зона являє собою частину території, в якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності і порядок застосування та дії законодавства України. На території спеціальної зони впроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних та фізичних осіб. Статус, термін і територія спеціальної економічної зони встановлюються Верховною Радою України шляхом прийняття окремого закону для кожної спеціальної економічної зони [1].

Світова практика показує, що ВЕЗ створюються з метою залучення іноземних інвестицій, посилення інноваційного розвитку економіки, для покращання експортної орієнтації виробництва та конкурентоспроможності економіки, вирішення специфічних проблем регіонів (екологічних, інфраструктурних)

В Україні вільні економічні зони створювалися з метою:

- економічного розвитку депресивних територій та соціально-економічного розвитку України;
- вирішення проблем безробіття, низької заробітної плати, недосконалої виробничої інфраструктури;
- залучення іноземних інвестицій;
- запровадження пільгових податкових режимів;
- надання преференцій при митному оформленні багажів;
- активізації спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг;
- залучення та впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання;
- покращання використання природних та трудових ресурсів;

При створенні вільних економічних зон враховуються певні фактори такі як: місцезнаходження ВЕЗ, яке повинно сприяти зовнішнім і внутрішнім можливостям для реалізації намічених цілей; наявність достатнього ресурсного потенціалу (природнокліматичні умови, науково-виробничий потенціал, трудові ресурси); забезпеченість об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури згідно з міжнародними стандартами; розвинена система комунікацій, відсутність екологічних обмежень щодо створення ВЕЗ.

Перевагами створення ВЕЗ для національної економіки та економіки окремого регіону є: розвиток торговельно-експортних операцій, експортно-товарного виробництва, створення нових робочих місць, тимчасовий захист національної та регіональної економіки від міжнародної конкуренції на внутрішньому ринку, створення сприятливих умов для міжнародного кредитування, одержання нових джерел фінансування. Іноземних інвесторів у ВЕЗ приваблюють податкові пільги, дешева робоча сила та відкритий доступ до національного та регіональних ринків [7].

За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції на Україні, (станом на 1.11. 2001 року) в Україні було зареєстровано: 11 СЕЗ і 9 ТПР (територій пріоритетного розвитку), фактично діяли сім СЕЗ і сім ТПР. Загальна територія, на яку поширювався режим СЕЗ та ТПР - 6360 тис.га, або 10,5 % території України. Кількість областей України, на які поширювався режим СЕЗ та ТПР - 12. Було затверджено 412 інвестиційних проектів, кошторисною вартістю 1, 659 мільярдів доларів США; залучено інвестицій на суму 543,5 млн.дол.США та створено і збережено 62,4 тисячі робочих місць.

Вже на 1 січня 2004 р., за даними статистичного обстеження, у дев'яťох СЕЗ та на 57 ТПР фактично реалізовувалося 554 проекти, якими було передбачено загальне надходження інвестицій в обсязі \$2 671,4 млн., із них 1 826,4 від вітчизняних інвесторів та \$845,0 млн. від іноземних. З початку реалізації проектів залучено \$1 394,4 млн. інвестицій, що становило 52,2% передбачених обсягів надходження, з них \$171,0 млн. – у СЕЗ, \$1 223,4 млн. – у ТПР. Резидентами України вкладено \$935,1 млн. інвестицій (67,1% загального обсягу), іноземними інвесторами – \$459,3 млн. (32,9%), із них у 2003 р. – відповідно \$378,5 млн. та \$118,6 млн. Іноземні інвестиції у СЕЗ та ТПР надішли із 43 країн світу. Як бачимо, всі переваги від ВЕЗ на лице [5].

Але вже у 2004 році найбільший кредитор України – Міжнародний Валютний фонд критикує уряд за податкові пільги, котрі позбавляють бюджет додаткових надходжень. Влада реагує прийняттям мораторію на затвердження в 2004 році нових інвестиційних проектів в СЕЗ, це зробило неможливим процес залучення інвестицій в депресивні регіони області (у ІІ півріччі мораторій було відмінено). Березень 2005 року відзначився прийняттям Закону про держбюджет-2005, котрим були скасовані пільги зі сплати податку на прибуток і ПДВ для суб'єктів, які реалізують інвестиційні та інноваційні проекти в СЕЗ і ТПР. Фахівці тоді відзначили, що в українському варіанті ці зони неефективні - було виявлено ряд порушень законодавства, оскільки податкові та митні преференції використовувалися багатьма компаніями незаконно, існувала висока небезпека порушення конкуренції і механізмів ціноутворення. Після ухвалення законів, що практично відмінили спеціальні режими інвестиційної діяльності у ВЕЗ, нові проекти практично не затверджувалися, припиненням дії податкових пільг активність інвесторів на цих територіях була практично згорнута. У минулому році частка залучених інвестицій на них становила 1,2 % від загального обсягу інвестицій, що надішли на території їх розташування.

Які ж причини занепаду ВЕЗ та ТПР в Україні і які регулятивні заходи необхідні для ефективного відновлення їх діяльності?

У процесі функціонування СЕЗ в Україні не спрацьовував один дуже важливий момент - не було до кінця закрито кордон, що призводило до різних зловживань. Товари, які повинні були йти із СЕЗ на експорт, попадали на внутрішній ринок - фактично саме це й поховало ідею СЕЗ. Другий фактор - умови доступу до можливості працювати в таких зонах і територіях були нерівні для різних інвесторів. ВЕЗ покривали близько 10% території України, інші ж 90% були, відверто кажучи, дискриміновані відносно податкових пільг. Слід також зауважити, що державна політика України щодо вільних (спеціальних) економічних зон, інших ефективних інструментів залучення інвестицій була

непослідовною і незрозумілою як для інвесторів, так і для органів місцевого самоврядування країни [4].

У всьому світі СЕЗ є дієвим механізмом розвитку окремих депресивних територій, механізмом розвитку окремих галузей економіки. В Україні ж БЕЗ розглядаються виключно з фіскальної точки зору. Окрім того новоствореним підприємствам бракує часу для виходу на заплановану потужність, бо українська влада вважає, що вихід на планові показники інвестиційного проекту відбувається зразу після реєстрації підприємства.

Можна стверджувати, що досвід функціонування СЕЗ в Україні є досить суперечливим, тому такі зони можуть використовуватися тільки в обмеженому форматі, при цьому значно більшу роль повинні грати заходи щодо поліпшення загального інвестиційного клімату країни. Експерименти в окремих економічних зонах у випадку успіху можуть підказати рішення для всієї економіки, у випадку невдачі - наслідки будуть менш хворобливими, чим якби експеримент проводився на території всієї держави. Крім того БЕЗ та території пріоритетного розвитку (ТПР) допоможуть визначити і в подальшому відкоректувати окремі конкретні деталі в економіко-правовій системі.

Висновки з даного дослідження. Україна саме зараз може отримати економічний зиск від БЕЗ, оскільки ЄС не підтримує жодних форм заохочення інвестицій, пов'язаних з наданням пільг і переваг - преференції в новоприйнятих країнах-членах ЄС сходять нанівець. Тому як наслідок, слід очікувати інвестиційного похваллення в українських зонах і позитивний ефект від створення БЕЗ буде мати місце лише тоді, коли:

- країна піде шляхом реформ і попередній досвід та недоліки функціонування БЕЗ буде враховано і відкоректовано;
- відбудеться внесення до парламенту проектів Законів України про зміни до законів України «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних економічних зон».
- зменшиться податкове й інфраструктурне навантаження на підприємства, що реалізують інвестиційні проекти, спрямовані на модернізацію, технологічне переоснащення, зростання обсягів виробництва, податкових надходжень, збереження та примноження робочих місць.
- будуть внесені зміни до порядку оподаткування обладнання, устаткування, яке не виробляється в Україні та ввозиться на територію України для реалізації інвестиційних проектів та установити нульову ставку оподаткування на ту частину прибутку, котра реінвестується у власне виробництво.
- буде розроблена система державних дотацій і субсидій щодо створення нових робочих місць, навчання і підвищення кваліфікації персоналу.

Література

1. Закон України від 13.10.1992 р. № 2673-XII "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон". Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 15 травня 2003 року N 762-IV, від 25 березня 2005 року N 2505-IV, від 19 січня 2006 року N 3370-IV.
2. Макогон Ю.В. Регіональні економічні зв'язки і вільні економічні зони: підручник / Макогон Ю.В., Ляшенко В.І., Кравченко В.О. – Донецьк : Альфа-прес, 2004. – 544 с.
3. Пехник А.В. Іноземні інвестиції в економіку України : навчальний посібник / Пехник А.В. - Вид. «Знання», Київ, 2007.
4. <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/2015>
5. www.minfin.gov.ua/
6. С.О.Трігуб. Особливості вільних(спеціальних) економічних зон та їх вплив на стимулювання діяльності підприємств. Академічний огляд. / 2010. № 1(32).
7. Сазонець І.Л. Інвестування: міжнародний аспект / І.Л.Сазонець, В.А.Федотова.-К. : Центр учбової літератури, 2007.- 276с.